

НЕЛЕГАЛЬНІ КРИПТООБМІННИКИ ЯК СПОСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

ILLEGAL CRYPTOEXCHANGERS AS A WAY OF LEGALIZING (LAUNDERING) CRIMINAL PROCEEDS

Дмитерко А.С., студентка IV курсу

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи Державного податкового університету

Якубівська Ю.В., студентка IV курсу

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи Державного податкового університету

Стаття присвячена висвітленню актуальних питань нелегальних криптообмінників як способів легалізації (відмивання) злочинних доходів. Описано сучасний стан ринку криптовалют у світі. Констатовано, що фізично заборонити операції з криптовалютами в Інтернеті практично неможливо, можливо тільки обмежити їх обмін на реальні гроші, заборонивши діяльність таких обмінників, але для заборони майнінгу криптовалют, в тому числі біткоїнів, знадобиться можливість доступу до кожного комп'ютерного пристрою, що все ще заборонено законодавством більшості країн адже це слід трактувати як втручання в приватне життя.

Охарактеризовано основні типи шахрайства з криптовалютою. Зазначено, що видів шахрайства стає все більше і більше, тому, з одного боку, необхідно точно розуміти, як працюють нові схеми обману, а з іншого – вживати заходів для запобігання їх виникнення. Визначено, що на хвилі інтересу до криптовалют з'явилися безліч проєктів, так чи інакше пов'язаних із криптою, зокрема біржі та обмінники криптовалют. Встановлено, що обмінники часто стикаються з проблемою нестачі глибини ринку, особливо коли йдеться про менш популярні криптовалюти, а це, в свою чергу, може суттєво обмежити можливості арбітражу, оскільки завжди буде можливість знайти вигідні ціни всіх обмінних майданчиків. Наголошено, що криптовалютні ринки характеризуються високою волатильністю, і це особливо характерно для менших та менш ліквідних активів. Час виконання транзакції між обмінниками може зайняти деякий час, і за цей час ціна активу може різко змінитись, знижуючи можливий прибуток від арбітражу. Ризики безпеки. Констатовано, що обмінники схильні до ризиків кібератак і хакерських атак, що може призвести до витоку персональних даних і втрати коштів користувачів. Це робить обмінники менш надійним варіантом для зберігання значних сум криптовалют у довгостроковій перспективі. З розвитком сучасних технологій ми повинні бути готові до того, що криптовалюта буде набувати все більшої популярності, тому питання криптообмінників набуває все більшої актуальності. Необхідно розробити чітку нормативно-правову базу для регулювання діяльності криптообмінників, яка б збалансувала інтереси держави, інвесторів та самих криптообмінників.

Ключові слова: електронні гроші, фінансова безпека, криптовалюта, цифрова валюта, криптообмінники, легалізація, відмивання.

The article is devoted to highlighting the current issues of illegal crypto-exchangers as ways of legalizing (laundering) criminal income. The current state of the cryptocurrency market in the world is described. It has been established that it is practically impossible to physically ban transactions with cryptocurrencies on the Internet, it is only possible to limit their exchange for real money by banning the activities of such exchangers, but to ban the mining of cryptocurrencies, including bitcoins, it will be necessary to have access to every computer device, which all is still prohibited by the legislation of most countries because it should be interpreted as interference in private life.

The main types of cryptocurrency fraud are described. It is noted that there are more and more types of fraud, therefore, on the one hand, it is necessary to understand exactly how new fraud schemes work, and on the other hand, to take measures to prevent their occurrence. It was determined that on the wave of interest in cryptocurrencies, many projects related to crypto in one way or another appeared, including cryptocurrency exchanges and exchangers. It is established that exchangers often face the problem of lack of market depth, especially when it comes to less popular cryptocurrencies, and this, in turn, can significantly limit arbitrage opportunities, since there will always be an opportunity to find favorable prices on all exchange platforms. It is emphasized that cryptocurrency markets are characterized by high volatility, and this is especially characteristic of smaller and less liquid assets. The transaction time between exchangers can take some time, during which time the price of the asset can change dramatically, reducing the possible profit from arbitrage. Security risks. It has been established that exchangers are exposed to the risks of cyberattacks and hacker attacks, which can lead to the leakage of personal data and the loss of users' funds. This makes exchanges a less reliable option for storing large amounts of cryptocurrency in the long term. With the development of modern technologies, we must be prepared for the fact that cryptocurrency will gain more and more popularity, so the issue of crypto exchange is becoming more and more relevant. It is necessary to develop a clear legal framework for regulating the activities of crypto exchanges that would balance the interests of the state, investors and crypto exchanges themselves.

Key words: electronic money, financial security, cryptocurrency, digital currency, crypto exchanges, legalization, money laundering.

Людське суспільство неможливо уявити без грошей. Гроші – це специфічний продукт максимальної ліквідності, який є універсальним еквівалентом вартості інших товарів чи послуг. Розвиток грошей нерозривно пов'язаний з розвитком всієї людської цивілізації. Товари, їжа та зброя, монети різних видів від кістяних до золотих, паперові банкноти, акції – це лише мала частина того, що використовувалося і використовується як гроші.

З розвитком комп'ютерних технологій і комунікаційних мереж світ вступив в епоху «електронних грошей». Монети і банкноти поступово витісняються пластиковими платіжними картками, а в інтернеті з'явилось багато платіжних систем, які спочатку створювалися тільки для електронних платежів, таких як PayPal та інші. Зараз національні центральні банки не випускають цифрові валюти. Але прогрес не стоїть на місці, і зараз ми спостерігаємо зростання криптовалют – абсолютно нового платіжного

засобу XXI століття, який має низку істотних відмінностей від інших видів електронних грошей. Сьогодні багато людей у всьому світі використовують криптовалюту [2, с. 138].

Мабуть, кожна фінансова інновація в історії економічної думки не викликала і не викликає стільки дискусій і останніх поглядів, як поняття «криптовалюта». Діапазон поглядів широкий: від поглядів на біткойн (історично першу криптовалюту, що з'явилася) як «пригодинський Інтернет» до розуміння криптовалюти як «зла», як високотехнологічної фінансової піраміди.

Спочатку дистанційні платежі здійснювалися прямим переказом готівки. При цьому від сторін угоди не вимагалось довіряти один одному. Для продавця головне отримати гроші і переконатися в їх справжності. Якщо все в порядку, то питань у покупця більше не буде. Для покупця головне було мати підтвердження про відправку

грошей, щоб можна було вимагати від продавця виконання своїх зобов'язань. З часом з'явилися посередники, яким довіряли обидві сторони угоди. Покупець перерахував гроші представнику посередника, а продавець отримав їх від іншого представника в іншому місці. Це дозволило прискорити та здешевити платежі та зробити їх безпечнішими.

Однією з додаткових властивостей таких платіжних систем є можливість блокувати або скасовувати платежі. З розвитком комп'ютерних технологій все частіше виникала потреба в електронних платіжках. Але спроби створити «електронні гроші», які можна було б передавати між комп'ютерами так само легко і надійно, як готівку, не увінчалися успіхом. Проблема полягала в здатності комп'ютерів створювати точну копію будь-якої цифрової інформації, що потенційно могло призвести до того, що ті самі «монети» використовувалися кілька разів для різних платежів. Покупець міг оплатити товар, а потім відправити точну копію електронної «монети» іншому продавцю. Лише сторонній довірений посередник міг запевнити продавців, що суперечок щодо платежу не буде.

Саме контроль з боку посередника дозволяє продавцю переконатися, що у покупця достатньо коштів і це не буде копія раніше комусь сплачених грошей. Зобов'язання посередників дозволило істотно спростити систему державного контролю за електронними платежами – достатньо було встановити контроль над посередниками або зобов'язати їх стежити за «підозрілими» транзакціями. Також необхідно було зменшити трансакційні витрати, які в деяких випадках забирали до половини прибутку від транзакції. Неодноразово робилися спроби створити систему дистанційних платежів, яка була б дешевшою, менш залежною від посередників, але не менш надійною та безпечною.

З моменту заснування біткойнів в 2009 році кількість різних криптовалют (альткойнів) зростає до 8743 до 2023 року. Загальна капіталізація всіх криптовалют все ще невелика і в середньому, до повномасштабного вторгнення, складала більше 2 трильйонів доларів, що близько до ринкової капіталізації Microsoft, але значно поступається, наприклад, ринкової капіталізації Gold (більше 11 трильйонів доларів).

Слід визнати, що під час пандемії (2020–2021 рр.) інтерес до криптовалют значно зріс. Наприклад, у Великобританії їх все менше розглядають як тимчасове явище і все більше розглядають як альтернативу або доповнення до основних інвестицій. Однак у міру зростання інтересу до криптовалют зростає також обсяг шахрайства з ними. Наприклад, у період з жовтня 2020 року по 31 березня 2021 року Федеральна торгова комісія США та уряд США, що займається захистом прав споживачів, отримав майже 6800 скарг на шахрайство з інвестиціями в криптовалюту в порівнянні з 570 скаргами за той самий період минулого року [3, с. 8].

Заявлені збитки зросли більш ніж в 10 разів і перевищили 80 мільйонів доларів. Крім того, населення у віці від 20 до 49 років у п'ять разів частіше, ніж люди похилого віку, повідомляло про втрату грошей через шахрайство з криптоінвестиціями. Молоді люди у віці від 20 до 30 років, як правило, втратили більше грошей в результаті інвестиційного шахрайства, ніж в результаті будь-якого іншого виду шахрайства. Більше половини втрат цієї вікової групи припадали на криптовалюту.

Цікаве дослідження ставлення американців до криптовалюта було проведено незалежною організацією NORC в Чиказькому університеті. Опитування, проведене 24-28 червня 2021 р., показало наступне: у 2020 р. операції американців з акціями (24% опитаних) переважали над операціями з криптовалютами (13%); криптовалюти користуються більшою популярністю серед менш забезпечених жителів Сполучених Штатів.

Якщо 35% криптоінвесторів заробляють менше 60 тисяч доларів на рік, то 27% з тих, хто інвестує в акції людей з такими доходами; більш освічені американці частіше інвестують в акції; середній вік криптоінвесторів становить 38 років, а інвесторів на фондових ринках – 47 років; більшість криптоінвесторів, які інвестують в акції, є людьми з такими доходами; більшість з торгових платформ, таких як Coinbase, fidelity і Robinhood, а також з соціальних мереж. Лише 2% користуються рекомендаціями брокерів або фінансових консультантів [3, с. 9].

Це опитування також показало, що нерішучість щодо інвестування в криптовалюту пов'язане не стільки з нестачею грошей, скільки з відсутністю розуміння ринку: 62% респондентів заявили, що недостатньо розуміють криптовалюту, щоб інвестувати, і тільки третина відповіли, що у них немає грошей на покупку криптовалюту. Інші причини коливань включають занепокоєння щодо безпеки (35%), незнання способу інвестування (31%) та занепокоєння щодо волатильності цін (30%).

До основних типів шахрайства з криптовалютою належать такі:

- фінансові злочини з використанням криптовалют для ухилення від сплати податків, відмивання грошей, незаконного обігу зброї та наркотиків, фінансування тероризму;

- використання підроблених біографій неіснуючих членів команди і технічних документів, скопійованих з інших криптовалют, які вже знаходяться в обігу. Після залучення коштів від недосвідчених людей такі фірми зникають;

- системи перекачування і скидання (перекачування і демпінг) штучно збільшують попит на криптовалюту, а потім скидають їх за високою ціною яку займаються ринковими маніпуляціями, можуть спробувати маніпулювати ринками, на яких торгуються криптовалюти або пов'язані з ними похідні інструменти. Маніпулювання ринком може включати підробку, фальсифікацію та інші схеми;

- схеми «сніжної кулі» обіцянка високого прибутку тут базується не на реальних інвестиціях, а на постійному припливі коштів від нових прихильників цих схем. Крім того, створюються умови для утримання старих клієнтів, щоб вони могли реінвестувати свій капітал. Прикладом може служити традиційна крадіжка Coincheck в 2018 році, в результаті якого хакери вкрали цифрові токени на суму близько 500 мільйонів доларів з Токійської біржі криптовалют;

- брокерське/дилерське шахрайство – фальшиві брокери та фальшиві дилери, які ніде не зареєстровані, залучають державні кошти, обіцяючи більший прибуток, а потім зникають;

- недобросовісні піарники компаній використовують неправдиву інформацію для просування проекту або не погоджуються з важливими деталями, через що інвестори можуть передумати або змінити своє інвестиційне рішення [3, с. 9].

Ставлення до криптовалют варіюється від країни до країни: від повної заборони всіх операцій з криптовалютами та криптообмінників до ліберального ставлення до них. З'являються банки та інші фінансові посередники, криптообмінники, які створюють відділи криптовалют для обслуговування своїх клієнтів. Наприклад, згідно з загальнонаціональним опитуванням Vast Bank, більше 50% американців, які цікавляться криптовалютами, заявили, що вони з більшою ймовірністю виберуть банк, ніж інші криптоплатформи.

Корпорація Steйт-стріт – банк, який управляє депозитами на суму 42,6 трильйона доларів, оголосив про запуск підрозділу криптовалют у 2021 році, який буде зосереджений на цифрових валютах центральних банків, технології блокчейн, токенизації та криптовалютах. Зокрема, він пропонує своїм клієнтам з приватних фондів Послуги зі звітності, узгодження та обробки криптовалют. Крипто-депозитарний бізнес почав розвиватися в Німеччині як нова

фінансова послуга. Це стосується зберігання, управління та захисту криптоактивів або приватних криптографічних ключів [4, с. 91].

Всі ці приклади показують, що послуги з придбання та зберігання криптовалют, пропоновані великими фінансовими установами, звичайно ж, забезпечують кращий захист від шахрайства і відкритості. Однак слід зазначити, що це поодинокі приклади, і це не стало тенденцією. Наприклад, опитування керівників банків і кредитних спілок Cornerstone Advisors показало, що 8 з 10 фінансових установ не зацікавлені в наданні послуг з інвестування в криптовалюту своїм клієнтам, і тільки 2% заявили, що вони «дуже» зацікавлені.

Треба розуміти, що транзакції з криптовалютами – це не «легке завдання». Криптовалюти можуть підірвати національний фінансовий суверенітет і призвести до фінансової кризи. Як пояснив заступник керуючого Банку Англії Джон Канліфф на конференції SIBOS2021 у жовтні 2021 року, цифрові валюти, такі як біткойн, можуть спровокувати фінансову кризу, якщо уряди не введуть суворі правила. Звичайно, загальна капіталізація криптовалют, як і раніше невелика, але для виникнення проблем з фінансовою стабільністю цього цілком достатньо, що переконливо продемонструвала світова фінансова криза 2008–2009 років.

Служба безпеки України з початку повномасштабного вторгнення року закрила кілька криптовалютних обмінників. Згідно з повідомленням, розміщеним на офіційному сайті відомства, незаконні сервіси базувалися в Києві. З початку року вони обслужили понад 1000 клієнтів. Щомісяця фірми обмінювали кошти на суму 30 мільйонів доларів. Українські правоохоронці стверджують, що криптообмінники надавали послуги анонімних транзакцій.

Незаконні кошти надходили з електронних гаманців, WebMoney і Яндекс Гроші. Крім того, були виявлені комп'ютери, на яких була інформація про ці злочини [1, с. 231].

Були проведені обшуки в офісах у Шевченківському, Печерському та Солом'янському районах Києва. Виявлено підроблені документи від неіснуючих компаній, мобільні телефони з VPN і 37 тисяч доларів готівкою. За даними відомства, деякі користувачі криптобірж були організаторами масових акцій протесту напередодні Дня Незалежності України.

Незаконні обмінники користувалися значним попитом, адже давали змогу проводити платежі анонімно, системно виводити тіньові кошти та перевести їх в готівку. Користувачами обмінників здебільшого були фізичні особи, що отримували кошти із електронних гаманців країни-агресора, які здебільшого заборонені в Україні [5, с. 120].

Отже, сьогодні криптовалюти продовжують розвиватися, а кількість користувачів «кібергрошей» неухильно зростає. Популярність біткойна стала поштовхом до створення інших криптовалют, які розвиваються разом з біткойном, але їх популярність і можливості все ще набагато менші. У деяких країнах, включаючи Україну почали боротися з криптовалютами, пояснюючи це турботою про людей, застерігаючи їх від вкладення грошей в «грошові сурогати» і їх можливої втрати, якщо станеться обвал криптовалюти – Bitcoin. Однак насправді така боротьба, швидше за все, викликана прагненням зосередити функції грошової емісії, а отже, і влади, в руках держави та не допустити формування альтернативних джерел емісії платіжних засобів, особливо тих, не підлягає жодному державному регулюванню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех О. Протидія легалізації доходів одержаних злочинним шляхом. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 213–218. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/2/39.pdf> (дата звернення: 24.03.2024).
2. Бухтіарова А. Г. Правові основи фінансового моніторингу в Україні. Інфраструктура ринку: електронний фаховий науково-практичний горизонтальний огляд звітів про взаємні оцінки країн у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. К., 2021. 703 с.
3. Куришко О. О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливості його використання в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 2. С. 8–15. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/51987> (дата звернення: 24.03.2024).
4. Марушко Н. С. Курс лекцій навчальної дисципліни «Контроль фінансових потоків» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» Інституту управління, психології та безпеки та Центру післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 146 с.
5. Москаленко Н. В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки*. 2020. № 2. С. 119–123. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1.pdf#page=127 (дата звернення: 24.03.2024).